

УДК 165.1

DOI 10.32461/2226-3209.1.2024.302028

Цитування:

Сіверс В. А. Методологія ціннісного координатного підходу в моделі альтернативного розуміння свідомості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 1. С. 49–55.

Sivers V. (2024). Methodology of the value coordinate approach in the model of alternative understanding of consciousness. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 49–55 [in Ukrainian].

Сіверс Валерій Анатолійович,
доктор філософських наук,
професор, професор кафедри
креативних культурних індустрій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-5291-2381>
siversval@ukr.net

МЕТОДОЛОГІЯ ЦІННІСНОГО КООРДИНАТНОГО ПІДХОДУ В МОДЕЛІ АЛЬТЕРНАТИВНОГО РОЗУМІННЯ СВІДОМОСТІ

Мета статті полягає у висвітленні основних змістовних елементів ціннісного координатного підходу який, у свою чергу, може розглядатися як об'єднавчий філософський та природничо-науковий принцип бачення сутності свідомості у зв'язку з визнанням необхідності розширення меж її дослідження а також однозначно виявляє ціннісний характер і діалектику взаємодії її структурних векторів (координат) як способу утворення внутрішнього досвіду або складної проблеми свідомості за формулюванням Девіда Чалмерса. **Методологією** даної статті є, крім універсального загальнофілософського методу діалектики, культурологічного, аксіологічного, історичного і компаративного підходів і сам заявлений в назві координатний підхід, сутність та напрямки застосування якого розкриваються в поданих в тексті джерелах та в самому тексті статті. **Наукова новизна** полягає у визначенні, обґрунтуванні та викладі основних положень ціннісного координатного підходу, який виявляє діалектику взаємодії його структурних векторів (координат) як способу утворення внутрішнього досвіду що може бути використано як теоретичний фундамент формування альтернативної моделі свідомості. **Висновки** У статті обґрунтовано розуміння супервентності як певної відповідності між процесами в мозку з гранично широким розумінням феномену самої свідомості який, все ж таки, є непрозорим. Означена непрозорість постає наслідком абсолютизації пізнавальної осі ціннісних координат. Водночас, з урахуванням історичної гносеологічної динаміки, сучасне поле поширення свідомості у її цілісності крім гносеологічного виміру, домінуючого у самій людині, має включати моральну та естетичну координати. Саме у цьому полягає сутність координатного підходу. Тобто, для розуміння свідомості взагалі, чого власне і намагається досягти людина, її супервентність на мозку має враховувати її специфіку у людській формі. Прийняття означеного підходу базується на розумінні розподілу енергії в картині людського сприйняття у вигляді ціннісної, психічної, культурної та фізичної. При чому чим ближче людина сучасного типу знаходиться на координатній осі до описування образу реальності у свідомості у вимірі ціннісної енергії тим більш абстрактною, тобто насиченою енергетикою умоглядних смислів стає картина самої реальності, але саме це і є умовою вільної взаємодії цих смислів у людській свідомості. Базуючись на ідеї координатного підходу дія ціннісної енергії на сцені свідомості особистості в кожному індивідуальному випадку є визнанням унікальної динамічної єдності поля внутрішнього досвіду (важка проблема свідомості) та збігу з ним у фокусі самосвідомості самої людини на межі її зовнішнього сприйняття. На цій єдиній межі і відбувається по-перше- формування картини світу кожної індивідуальності, по-друге, відбувається спроба втручання способом людського пізнання суто з позицій гносеологічної координати у формування прозорої моделі бачення свідомості як такої - тобто несвідома спроба викривленого узагальнення картини свідомості в гносеологічній парадигмі і, нарешті по третє-трансформація реального потоку ціннісної енергії у двох напрямках- внутрішньому і зовнішньому. В результаті перетину зовнішнього і внутрішнього потоків енергії або збагачується і розширюється шукана картина внутрішнього досвіду, тобто сцена свідомості, або, якщо це виплеск трансформованої ціннісної енергії на зовні, відбувається зустріч з діючими чинниками сцени свідомості – зовнішнім світом, де вже сам потік енергії постає у формі явищ фізичного світу. У такому вигляді свідомість вивчається (і кожного разу все глибше деталізується) традиційною наукою.

Ключові слова: ціннісний координатний підхід, штучний інтелект, свідомість, супервентність, емерджентність, квалія, енергія, культура.

Sivers Valeriy, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Department of Cultural Studies and Intercultural Communications, National Academy of Culture and Arts Management

Methodology of the value coordinate approach in the model of alternative understanding of consciousness

The purpose of the article is to highlight the main substantive elements of the value coordinate approach, which, in turn, can be regarded as a unifying philosophical and natural science principle of seeing the essence of consciousness

in connection with the recognition of the need to expand the boundaries of its study and also unambiguously reveals the value character and dialectic of interaction of its structural vectors (coordinates) as a way of forming inner experience or a hard problem of consciousness, as formulated by David Chalmers. **The research methodology** is, in addition to the universal general philosophical method of dialectics, cultural, axiological, historical and comparative approaches, the coordinate approach itself, which is stated in the title, the essence and directions of application of which are revealed in the sources cited in the bibliography sources and in the text of the article. **The scientific novelty** lies in the definition, substantiation, and presentation of the main provisions of the value coordinate approach, which reveals the dialectic of interaction of its structural vectors (coordinates) as a way of forming inner experience that can be used as a theoretical basis for the formation of an alternative model of consciousness. **Conclusions.** The article substantiates the understanding of supervenience as a certain correspondence between processes in the brain with an extremely broad understanding of the phenomenon of consciousness itself, which is nevertheless opaque. This opacity is the result of the absolutisation of the cognitive axis of value coordinates. At the same time, taking into account the historical epistemological dynamics, the modern field of consciousness in its integrity, in addition to the epistemological dimension dominant in the human being, should include moral and aesthetic coordinates. This is the essence of the coordinate approach. That is, in order to understand consciousness in general, which is what a human being is trying to achieve, its supervenience on the brain must take into account its specificity in the human form. The adoption of this approach is based on an understanding of the distribution of energy in the picture of human perception in the form of value, mental, cultural and physical energy. Moreover, the closer a modern person is on the coordinate axis to describing the image of reality in the mind in terms of value energy, the more abstract, that is saturated with the energy of speculative meanings, the picture of reality itself becomes, but this is precisely the condition for the free interaction of these meanings in the human mind. Based on the idea of the coordinate approach, the action of value energy on the stage of the individual's consciousness in each individual case is a recognition of the unique dynamic unity of the field of inner experience the hard problem of consciousness and the coincidence with it in the focus of the person's self-consciousness on the verge of their external perception. On this single boundary, first, the formation of a picture of the world of each individual occurs. Second, there is an attempt to interfere with the method of human cognition purely from the standpoint of the epistemological coordinate in the formation of a transparent model of seeing consciousness as such – that is, an unconscious attempt to distort the picture of consciousness in the epistemological paradigm. Finally, the transformation of the real flow of value energy in two directions – internal and external. As a result of the intersection of external and internal energy flows, the desired picture of inner experience is either enriched and expanded, namely the scene of consciousness, or, if it is an outpouring of transformed value energy to the outside, there is a meeting with the active factors of the scene of consciousness – the outside world, where the energy flow itself appears in the form of phenomena of the physical world. In this form, consciousness is studied (and each time it is more and more deeply detailed) by traditional science.

Keywords: valuable coordinate approach, artificial intelligence, consciousness, supervenience, qualia, energy, culture, emergence.

Актуальність теми дослідження. Сьогодні мабуть не знайдеться такого джерела масової а тим більше спеціальної наукової інформації, де чільне місце не посідало б згадування про нові дивовижні перспективи розвитку та використання штучного інтелекту (ШІ). На теперішній час однією з найбільш актуальних у світових дослідженнях та розробках цієї теми є проблема осмислення сутності та тих когнітивних процесів, що відбуваються в надрах самого ШІ. Адже допоки прозорості у цих процесах не буде, для розуму що пізнає будуть залишатися страхи щодо не передбачуваних наслідків цього розвитку а також посилюватися не певність самої людини щодо її здатності контролювати сили, які викликані до життя появою ШІ. На думку одного з провідних культурологів та футурологів сучасності Юваля Харарі «біологічні знання, помножені на комп'ютерну міць і на дані, дорівнює можливості здійснювати хакерські атаки на людей. І якщо у вас достатньо знань, ви можете здійснити таку хакерську атаку. Зламати мене, мій мозок і зрозуміти мене краще, ніж я сам себе розумію», – наголосив історик [1]. Водночас, однозначно

окреслена актуальність дослідження загроз і перспектив розвитку ШІ неминуче приводить нас до необхідності визначитись щодо розуміння природи самої свідомості, і в цьому питанні ШІ слугує тільки своєрідним випробувальним стендом розуміння свідомості, полем, яке дозволяє без порушення прав людської суб'єктності начебто «безкарно» зазирнути до уявної реторти визрівання свідомості у формі, яка не може не бути пов'язана з людською формою і, разом з тим, спокушає обіцянкою відкрити для людини або заманити людину в абсолютно нову реальність.

З урахуванням наведених міркувань пильна увага, що приділяється вченими різних напрямків та типів бачення реальності і, відповідно, місця в ній означеної проблеми, досить природно фокусується у питаннях: Чи можна констатувати наявність свідомості у ШІ, чи може створення систем ШІ змусити розвивати інші області знань, зокрема наше розуміння свідомості. Ці питання піднімалися у дискусії по безпеці ШІ на саміті Асоціації математичного дослідження свідомості (AMCS), що минув нещодавно у Великій Британії зазначає з посиланням на Nature один

з дослідників ШІ Георгій Голованов. Зокрема, у статті вказується, що дослідники ШІ вважають що найважливішою умовою розробки універсального ШІ має стати оцінка його впливу на суспільство, включно з можливими загрозами. Якщо така система не поділяє цінності та інтереси людини як виду, вона становить для неї занадто велику небезпеку. Автор піднімає і ще одну проблему, щільно пов'язану з формулюванням вищенаведених запитань. А саме: «Люди мають зрозуміти і потреби свідомого ШІ. Чи відчуває така система біль? Чи здатна вона страждати?» [2]. Саме ці теми становлять рушій побудови даного матеріалу з урахуванням того зауваження, що спільні для наведених вище послань питання природно використовують тему штучного інтелекту через включення його в саму проблематику свідомості у найбільш широкому контексті. Цей контекст утворюється таким чином, що поява думки про наявність болю і страждань у ШІ можливо вперше в історії людського самопізнання створює прецедент альтернативного віддзеркалення свідомості людини (бо тільки вона дотепер була приступною для вивчення як зауважував Ю. Лотман) у дослідницькій симуляції під назвою ШІ. Водночас скидається на те, що вивчення цієї симуляції (як і рух до емуляційної моделі ШІ) фіксує і радикальну рекурсивну новацію: можливість вивчення віддзеркаленої свідомості ШІ людиною. Адже ми не знаємо чи це віддзеркалення людської свідомості в ШІ чи віддзеркалення людиною новітньої свідомості самого ШІ. Але в будь-якому разі перевірка такого припущення видається не можливою без надання даній конкретній моделі ШІ суб'єктності, яка формально ззовні знаменується до прикладу прецедентом отримання імені, а внутрішньо-припущенням і конституюванням суттєвої підстави цієї суб'єктності – визнанням наявності страждань і болю у даного екземпляра ШІ. Наведені міркування постають суттєво пов'язаними з ідеєю координатного підходу, розглянутого у статті, де подано спробу визначення його основних елементів та логіки їх взаємозв'язку.

Аналіз досліджень і публікацій. На теперішній час комбінація понять «ціннісний координатний підхід» не зустрічається, наскільки відомо автору, у науковій літературі але передумови формулювання та методологічного застосування даного підходу мають значне історичне, науково-теоретичне та методологічне підґрунтя. Згадане підґрунтя базується на ствердженні енергетичної природи цінності взагалі. Починати можна з категорії ентелехія уведеної в європейську філософську традицію Аристотелем. «Ентелехія є такою

формою (або формальною причиною), котра одночасно містить енергію діючої причини та спрямованість цільової причини, що і є реалізацією цілісності речі. Аристотель пов'язує ентелехію з енергією, оскільки і перша, і друга означає рух, актуалізацію можливості. Однак, якщо енергія є діяльністю, котра походить від «діла» (ergon), то ентелехія має смисловий відтінок уже реалізованої мети (telos) цієї діяльності [3]. Зрозуміло, що визнання наявності мети (цілепокладання) в дії ентелехії робить її ціннісною та суб'єктивною характеристикою. Хоча на перший погляд здається що мету визначає людина, але насправді таке припущення робить всю конструкцію досить абсурдною, або, про всяк випадок подвоює її за рахунок з початку довільного припущення про наявність цілепокладання як апріорної характеристики людини а потім подвоює її в понятті «ентелехія». Водночас подальші кроки європейської свідомості, розглянутої в модусі мислення швидше однобічно посилювали і тим викривлювали енергетику мислення ніж розвивали у акті дії єдність думки, відчуття і оцінки, тобто не сприяли синергійному розумінню феномену свідомості. Оскільки дана тенденція і на теперішній момент є провідною у способі її сприйняття, не варто розглядати послідовність кроків, що призвели до такої однобічності, а краще зафіксувати її у певному форматі опису стану дослідження проблеми і подалі спробувати подати альтернативний шлях розуміння свідомості, оскільки сам статус свідомості сьогодні активно переглядається у філософії та загальнонауковій теорії пізнання. На користь першого кроку зокрема свідчить енергетична теорія еволюції культури а на користь наступного – новаторські ідеї Д. Чалмерса. У річищі енергетичної теорії культури американський культуролог 20 століття Леслі Уайт пропонував розглядати культуру як форми організації і системи з перетворення енергії і вважав метою культурних змін – акумулювати та надавати структурну форму енергії, розпорошеної у просторі або існуючої в потенції в оточуючій природі. Зазначимо, що мислитель вже виходить з наявного стану розпорошеності енергії, і намагається начебто шляхом зосередження організованих людських зусиль вочевидь створити більш ефективну форму і спосіб такої ефективної організації, не ставлячи запитання чи не є свідомість вже наявною формою найбільш ефективної організації енергії, перешкодою реалізації якої є різноспрямованість цілей (тобто суб'єктів), що її містить в собі ентелехія як її вихідна характеристика. Досить імовірно припустити що у спротиві цій енергії чи то викривленому

застосуванні самою людською свідомістю засобів досягнення цілей, які теж потребують енергії формується різноманітність історичних форм культури. І тільки вже на межі ХХ–ХХІ століть проблему природи свідомості як загальну поставив Девід Чалмерс у своєму застосунку давньої ідеї супервентності, яка з'являється ще у XVII сторіччі, переосмислюється Дж. Муром у 1922 році і знаходить чітке втілення у проблемі появи внутрішнього суб'єктивного досвіду, сформульовану ним як «важка проблема свідомості». Як зазначає сам автор «Питання про те, які саме механізми в мозку керують глобальною доступністю» [4]. І додамо як витяг з цього матеріалу - і чому фізична переробка отриманої інформації взагалі кладе початок багатому внутрішньому життю. Водночас значимо, що наше завдання не полягає у висвітленні ні самої «важкої проблеми» ні у детальному розгляді нюансів розуміння супервентності як спробі її природничо-гносеологічної редукції. Вона полягає, якщо знову звернутись до перспективного бачення Д.Чалмерса, у розширенні нашого погляду на свідомість. «Більшість існуючих теорій свідомості або заперечують феномен, або пояснюють його чимось іншим, або підносять проблему до рівня вічної таємниці. Я сподіваюся, що показав, що можна досягти прогресу в цій проблемі, якщо ставитися до неї серйозно. Щоб досягти подальшого прогресу, нам потрібні подальші дослідження, більш досконалі теорії та більш ретельний аналіз» [4, 25]. Отже, стислий огляд дослідження проблеми відкриває можливість перегляду традиційних підходів розуміння свідомості, які, саме з огляду на принципи діалектичної філософської методології ніяким чином не відкидають попередній науковий доробок а навпаки, дозволяють його «перспективізувати», нагальну потребу у чому сьогодні відчуває традиційна парадигма її дослідження.

Мета статті полягає у висвітленні основних змістовних елементів ціннісного координатного підходу який, у свою чергу, може розглядатися як об'єднавчий філософський та природничо-науковий принцип бачення сутності свідомості у зв'язку з визнанням необхідності розширення меж її дослідження а також однозначно виявляє ціннісний характер і діалектику взаємодії її структурних векторів (координат) як способу утворення внутрішнього досвіду або складної проблеми свідомості за формулюванням Девіда Чалмерса.

Виклад основного матеріалу. Перше положення з яким пропонується погодитись в силу доведеного або прийнятого Д. Чалмерсом

підходу у тому, що існуюче розуміння супервентності розглядається не як певний причинно-наслідковий (тобто традиційно звичний) зв'язок і тому не як позірно зрозумілий наслідок а як певна взаємодія свідомості «на» (саме таким оператором визначається цей зв'язок) мозку. У нашому випадку будемо максимально спрощено розуміти під супервентністю визнання певної відповідності між сигналами, взаємозв'язками структур в середині мозку, реакціями і процесами у мозку з феноменом (гранично широким як всім зрозуміло) самої свідомості, який, як впливає з самої проблеми, постає непрозорим. Водночас, ця гранична широта підходу виявляє відсутність шуканої прозорості її здійснення в силу охоплення масштабом пануючої на теперішній час пізнавальної парадигми тільки однієї з осей координат – а саме гносеологічній і тому не працює. Свідомість може існувати в дійсності тільки у її певній історичній сталості, бо це онтологія існування свідомості. Але у формі якісної розвиненості у окремої людини сучасного типу, яка окреслює поле поширення свідомості у її цілісності та врахування ключової якості- інтенціональності- крім гносеологічного виміру її розуміння у самій людині, яка є предметом і діючим чинником власного вивчення цієї нової супервентності має включати моральну та естетичну координати. Саме в цьому має бачитись сутність координатного підходу для розуміння свідомості у людській формі. Вквізка на нього міститься у знаменитій статті Томаса Нагеля де фігурує кажан. « Те, що я можу уявити (а це не так і багато), розповідатиме лише про те, на що схоже для мене поводитися так, як поводить ся кажан. Але ж питання полягає не в цьому. Я хочу дізнатися, на що схоже бути кажаном саме для *кажана*. Проте, коли я намагаюся це уявити, виявляється, що я обмежений ресурсами свого власного розуму і що самі ці ресурси не відповідають поставленому завданню» [5]. Однак насправді важка проблема свідомості не в тому, як бути чи не бути кажаном, а зрозуміти, як бути людиною. Адже кажан точно не відчуває себе канатом, натягнутим над прірвою як зазначав Ніцше про сприйняття ним людини від свого імені, і до того ж ми швидше за все не дізнаємося що значить бути людиною з точки зору кажана.

Друге положення як крок в прийнятті координатного підходу базується на розумінні розподілу енергії в картині людського сприйняття у вигляді ціннісної, психічної культурної та фізичної [6]. Причому відносною новацією цього типу розподілу є тільки проголошення виділеного типу енергій позначеної як ціннісна універсальною і

визнання за нею у зв'язку з цим певної зворотної перспективи людського якісного сприйняття: чим ближче ми знаходимося на координатній осі до описування образу реальності у свідомості у вимірі ціннісної енергії тим більш абстрактною, тобто насиченою енергетикою уможливлених смислів стає картина самої реальності, але саме це і є умовою вільної взаємодії цих смислів у людській свідомості згідно розумінню останньої як сцени, де відбувається міжкоординатна взаємодія означених смислів [7].

Третьє положення, що впливає в силу логіки викладу вже як необхідне для прояснення умов здійснення свідомості в людській формі є визнання виключної ролі способу дії ціннісної енергії в масштабі розуміння особистістю самої себе (а саме в такому масштабі завжди починається формування сцени людської свідомості в кожному індивідуальному випадку). Отже, спробуємо уявити цю сцену особистісної свідомості. Вона вимагає визнання унікальної динамічної єдності поля внутрішнього досвіду, яке визначається Д. Чалмерсом як важка проблема свідомості та такої, що збігається з нею у фокусі самосвідомості самої людини у межі її зовнішнього сприйняття. У цій єдиній межі і відбувається по-перше- формування картини світу кожної індивідуальності , по-друге - відбувається спроба пізнавального втручання способом людського пізнання суто з позицій гносеологічної координати формування прозорої моделі бачення свідомості як такої, тобто спроба викривленого узагальнення картини свідомості в гносеологічній парадигмі і, нарешті, по третє, трансформація реального потоку ціннісної енергії у двох напрямках – внутрішньому і зовнішньому, в результаті якого або збагачується і розширюється шукана картина внутрішнього досвіду, тобто сцена свідомості або, якщо це виплеск трансформованої ціннісної енергії на зовні, зустріч з діючими чинниками сцени свідомості – зовнішнім світом, де вже сам потік енергії постає у формі явищ фізичного світу і у якому вигляді вивчається (і кожного разу все глибше деталізується) традиційною наукою під назвою об'єктивного світу у способах символізації засобами (кодами) культурної енергії.

Четвертим положенням, що базується на історичному досвіді емерджентності свідомості у людській формі є ствердження здатності людини будувати картину світу у відповідності до силових енергетичних ліній ціннісного смислу, які можуть (залежно від стану зрілості самої ціннісної свідомості) формуватися на базі позитивних смислів цінності і виражатися у вигляді самоусвідомлення в символізаціях

культурної енергії як накопичення і реалізація ціннісного потенціалу особистості, спрямованого на примноження смислів, які переважають суто інстинктивні потяги та схеми поведінки або підкоряються ним. Вони означені в авторських категоріях ціннісних координат як вітаморфізм та некрморфізм [8]. Водночас розвинена і деталізована зусиллями багатьох дослідників картина дії інстинктів та спротиву їм в позитивній ціннісній парадигмі культури (вітаморфізм) зовсім не механічно і зовсім не однозначно протиставляється негативній ціннісній проекції (некрморфізм). Їх діалектична картина взаємодії відкриває портал справді метафізичного ціннісного осягнення реальності де звичні категорії « позитивної культури» перестають працювати та й поготів раціональні категорії гносеологічної координати, узяті в своїй абсолютизації і претензій на монополізацію досягнення істини [8].

П'ятим положенням пропонуваної моделі є обґрунтування появи некрморфізму. Він розглядається як суб'єктивна форма екзистенції негативної проекції цінності. Негативна проекція ціннісної енергії має ту властивість, що поглинає смисли самої ціннісної енергії але сама їх не продукує і певним чином може розглядатись як спосіб створення її відпрацьованих покладів, де смисли загальмовуються і мають тенденцію до повного зникнення. Гіпотетичний стан тенеденції до абсолютного зникнення смислів має авторську назву «згасаюча ентропія» [8, 224] і відповідає уявленню про ентропійні процеси у Всесвіті. Відповідно форми екзистенції некрморфізму фактично паразитують на самих позитивних формах ціннісного існування, тобто свідомості, і становлять по факту легітимну частину внутрішнього досвіду свідомості, в певному сенсі-визначальну. Водночас слід враховувати, що згадана «паразитичність» є не тільки неодмінною умовою існування самої цінності як проявленої в реальності структури. Форми некрморфізму мають і підстави для розгляду їх власної онтології. Її специфіка в системі ціннісних координат визначена необхідністю свідомих дії з утилізації смислу. У психоонтології це механізми забування, у протистоянні ціннісних сил вітаморфізму та некрморфізму це результати будь-якої форми насильства від щоденного побутового, крізь різноманітні форми реалізації свідомості у соціальних формах, до радикального знищення смислів у перманентних війнах. Пропонувана модель структури свідомості має нести в собі функцію утилізації тих смислових конструкцій, які втрачають актуальність в ціннісній перспективі домінуючої соціально-історичної парадигми, а структури реальності, які

накопичують потенцію власного зникнення (або оновлення) містять цю функцію як умову онтологічного відтворення суцього як такого, тобто незнищеного за визначенням. Зазначимо, що в позитивній моделі ціннісної свідомості така функція здійснюється екзистенціалом любові [8, 155]. Людина в даному випадку, що власне і визначає її функцію в реальності як виробника а не суто носія свідомості, починає відігравати у процесах конструювання реальності все більш визначальну роль. Але ця роль може бути швидко зведена нанівець в разі якщо боротьба означених ціннісних сил отримає тупикові варіанти розвитку в силу вибору чи то помилки самої людини як узагальненого позначення носія та «емерджента» ціннісних сил в пропонованому координатному підході. Отже, повертаючись до основної прив'язки розгляду зазначимо, що йдеться не про супервентність свідомості як «існування на мозку» з наслідками її кінцевої залежності від сукупності матеріальних процесів а про визнання в самому носії – людині – нездоланного, дуальністю світу встановленого протиріччя, приналежність до якого робить кожен людину заручником, виконавцем і одночасно противником здійснення власної долі як генератора вітаморфних – жертвних і некрморфних – привласнювальних смислів існування.

Шостим положенням, що у способах його символізації у формі культурної енергії (тобто у мові) є акцентуація самого факту народження, екзистенції або виникнення ціннісного феномену свідомості, обов'язковою умовою появи якої є страждання. Воно розглядається у філологічному та етимологічному тлумаченні понять джерело і страждання споріднених у Якоба Беме. Відповідний дискурс обґрунтовує зв'язок страждання з ключовим для розуміння онтології свідомості поняттям «кваліа» [8, 19]. В даному випадку, повертаючись до початку тексту у частині обґрунтування його актуальності і слід визнати з остаточною послідовністю що проблема штучного інтелекту до тих пір не буде вирішена в межах існуючої пізнавальної парадигми доки людина не одушевить штучний інтелект аналогом – це дещо відчужено- емуляційним тригером що пов'яже майбутні екземпляри штучного інтелекту таким же самим способом передавання емоціонального переживання від сприйняття подій зовнішнього світу і перетину межі його переходу у світ внутрішній, яким люди пов'язані одне з одним в своєму реальному світі на рівні архаїчного і не універсального механізму родинних стосунків. Історія крайніх тисячоліть була історією спроб втілення принципу гуманістичного ставлення до кожної людини, викладеного К.Ясперсом у

концепції осьового часу під знаком якого протікала умовна світова історія аж до теперішнього періоду, і який тільки на основі справжньої жертви народження (емерджентції) способу больової спорідненості з формою існування штучного інтелекту, тобто перевантаження цінності за Н. Бостромом [9] дарує надію, що людина зможе забезпечити себе від майбутнього колапсу існуючої цивілізації, і отримає шанс врятувати рештки природи самої Землі і врешті-решт саму себе. Водночас є небезпека досягнення за допомогою генеративного ШІ точки технологічної сингулярності. До неї наукова спільнота однобічно рухається на всіх парах, без розуміння згубності такого руху без вирощування (по Катону) в надрах людської культури вказаного вище запобіжника.

Наукова новизна полягає у визначенні, обґрунтуванні та викладі основних положень ціннісного координатного підходу, який виявляє діалектику взаємодії його структурних векторів (координат) як способу утворення внутрішнього досвіду що може бути використано як теоретичний фундамент формування альтернативної моделі свідомості.

Висновки. У статті обґрунтовано розуміння супервентності як певної відповідності між процесами в мозку з гранично широким розумінням феномену самої свідомості який, все ж таки, є непрозорим. Означена непрозорість постає наслідком абсолютизації пізнавальної осі ціннісних координат. Водночас, з урахуванням історичної гносеологічної динаміки, сучасне поле поширення свідомості у її цілісності крім гносеологічного виміру, домінуючого у самій людині, має включати моральну та естетичну координати. Саме у цьому полягає сутність координатного підходу. Тобто, для розуміння свідомості взагалі, чого власне і намагається досягти людина, її супервентність на мозку має враховувати її специфіку у людській формі. Прийняття означеного підходу базується на розумінні розподілу енергії в картині людського сприйняття у вигляді ціннісної, психічної, культурної та фізичної. При чому чим ближче людина сучасного типу знаходиться на координатній осі до описування образу реальності у свідомості у вимірі ціннісної енергії тим більш абстрактною, тобто насиченою енергетикою умоглядних смислів стає картина самої реальності, але саме це і є умовою вільної взаємодії цих смислів у людській свідомості. Базуючись на ідеї координатного підходу дія ціннісної енергії на сцені свідомості особистості в кожному індивідуальному випадку є визнанням унікальної динамічної єдності поля внутрішнього досвіду (важка проблема

свідомості) та збігу з ним у фокусі самосвідомості самої людини на межі її зовнішнього сприйняття. На цій єдиній межі і відбувається по-перше- формування картини світу кожної індивідуальності, по-друге - відбувається спроба втручання способом людського пізнання суто з позицій гносеологічної координати у формування прозорої моделі бачення свідомості як такої - тобто несвідома спроба викривленого узагальнення картини свідомості в гносеологічній парадигмі і, нарешті по третє- трансформація реального потоку ціннісної енергії у двох напрямках- внутрішньому і зовнішньому. В результаті перетину зовнішнього і внутрішнього потоків енергії або збагачується і розширюється шукана картина внутрішнього досвіду- тобто сцена свідомості, або, якщо це виплеск трансформованої ціннісної енергії на зовні, відбувається зустріч з діючими чинниками сцени свідомості – зовнішнім світом, де вже сам потік енергії постає у формі явищ фізичного світу. У такому вигляді свідомість вивчається (і кожного разу все глибше деталізується) традиційною наукою.

Література

1. Харарі у Давосі: Розвиток штучного інтелекту може призвести до "зламу" людського мозку. *Укрінформ*. 23.01.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2861934-harari-u-davosi-rozvitok-stucnogo-intelektu-moze-prizvesti-do-zlamu-ludskogo-mozku.html> (дата звернення: грудень 2023).
2. Коаліція вчених закликає прискорити вивчення свідомості у ШІ. *Hightech.plus*. 22.12.2023. URL: <https://hightech.plus/2023/12/22/koaliciya-uchenih-prizivaet-uskorit-izuchenie-soznaniya-u-ii> (дата звернення: грудень 2023).
3. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. С. 200.
4. David J. Chalmers Facing Up to the Problem of Consciousness. URL: <https://consc.net/papers/facing.pdf> p.20 (дата звернення: грудень 2023).
5. Томас Нагель. На що схоже бути кажаном? / перек. Ю. Олійника. *Сайт письменника Юрія Олійника*. URL: <https://sites.google.com/view/yuri-oliynyk/главная/переклади/нагель-т-на-що-схоже-бути-кажаном?pli=1> (дата звернення: грудень 2023).
6. Сіверс В.А. Філософія науки: навч. посіб. Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. 2017. 144 с. С. 110–111.

7. Категорія свідомості в психології. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/13-kategorija-svidomosti-v-psiologii.html> (дата звернення: грудень 2023).

8. Сіверс В.А. Філософія творчості : підручник. Київ : НАКККІМ, 2023. 292 с.

9. Sivers, V. (2020). The axiological aspects of the relationship between the human and artificial intelligence in the context of futurist conceptions of the XXI century's beginning. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*, (45(48), 130–138. DOI: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi45\(48\).149](https://doi.org/10.33120/ssj.vi45(48).149)

References

1. Harari in Davos: The development of artificial intelligence can lead to the "hacking" of the human brain. (23.01.2020). *Ukrinform*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2861934-harari-u-davosi-rozvitok-stucnogo-intelektu-moze-prizvesti-do-zlamu-ludskogo-mozku.html> [in Ukrainian].
2. A coalition of scientists calls for accelerating the study of consciousness in AI. *Hightech.plus*. 22.12.2023. Retrieved from: <https://hightech.plus/2023/12/22/koaliciya-uchenih-prizivaet-uskorit-izuchenie-soznaniya-u-ii> ([in Ukrainian].
3. *Philosophical encyclopedic dictionary*. (2002). Kyiv: Abrys, 200 [in Ukrainian].
4. David J. Chalmers Facing Up to the Problem of Consciousness. Retrieved from: <https://consc.net/papers/facing.pdf> p.20 [in English].
5. Thomas Nagel. What is it like to be a bat? / transfer Yu. Oliynyka. Website of the writer Yury Oliynyk. Retrieved from: <https://sites.google.com/view/yuri-oliynyk/главная/переклади/нагель-т-на-що-схоже-бути-кажаном?pli=1> [in Ukrainian].
6. Sivers V.A. (2017). *Philosophy of science: education. manual* Kyiv: National Academy of Managers of Culture and Arts, 110–111 [in Ukrainian].
7. Category of consciousness in psychology. Retrieved from: <https://jak.koshachek.com/articles/13-kategorija-svidomosti-v-psiologii.html> [in Ukrainian].
8. Sivers V. A. (2023). *Philosophy of creativity: textbook*. Kyiv: NAKKKIM, 292 [in Ukrainian].
9. Sivers, V. (2020). The axiological aspects of the relationship between the human and artificial intelligence in the context of futurist conceptions of the XXI century's beginning. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*, 45(48), 130–138. DOI: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi45\(48\).149](https://doi.org/10.33120/ssj.vi45(48).149) [in English].

Стаття надійшла до редакції 05.02.2024

Отримано після доопрацювання 08.02.2024

Прийнято до друку 16.02.2024